

РОЗВИТОК ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ МІЖ УКРАЇНОЮ І КРАЇНАМИ, В ЯКИХ ПРОВІДИЛИСЯ МИРОТВОРЧІ ОПЕРАЦІЇ

Метою статті є розкриття зв'язків між Україною і країнами, в яких відбувалися миротворчі операції за її участі із позицій економічної географії.

Методика. Військово-географічне дослідження миротворчої діяльності базується на застосуванні системно-структурного та історико-генетичного загальнонаукових методологічних підходів. Комплексно-географічний підхід дозволяє розкрити просторові аспекти двосторонніх зв'язків між Україною та країнами світу, в яких проводилися миротворчі операції за участі вітчизняних військовослужбовців. Картографічний метод дослідження дозволяє відобразити просторовий розподіл відповідних поставок товарів та показати роль і значення відповідних країн у зовнішньоекономічних зв'язках України.

Наукова новизна. Вперше проаналізовано просторові аспекти поглиблення торгово-економічних зв'язків України у зв'язку з участю її збройних сил у миротворчих операціях.

Результати. Розкрито роль участі України у миротворчих операціях для зміцнення її міжнародних позицій та національної безпеки. Показано механізм залучення досвіду інших країн у галузі оборонного планування та реформування збройних сил. Визначено сфери інтенсифікації міждержавних зв'язків у зв'язку з залученням України до міжнародних миротворчих операцій.

Практична значимість. Розкрито роль підприємств вітчизняного військово-промислового комплексу у формуванні збройних сил вказаних країн. Проведено економіко-географічний аналіз товарообігу між Україною та країнами, у яких Україна бере активну участь у миротворчих операціях під егідою ЄС, ООН, НАТО в різних частинах світу.

Ключові слова: військово-промисловий комплекс, економічна географія, національна безпека.

РАЗВИТИЕ ТОРГОВО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ СВЯЗЕЙ МЕЖДУ УКРАИНОЙ И СТРАНАМИ, В КОТОРЫХ ПРОВОДИЛИСЬ МИРОТВОРЧЕСКИЕ ОПЕРАЦИИ

Целью статьи является раскрытие связей между Украиной и странами, в которых происходили миротворческие операции с ее участием с позиций экономической географии.

Методика. Военно-географическое исследование миротворческой деятельности базируется на применении системно-структурного и историко-генетического общенаучных методологических подходов. Комплексно-географический подход позволяет раскрыть пространственные аспекты двусторонних связей между Украиной

и странами мира, в которых проводились миротворческие операции с участием отечественных военнослужащих. Картографический метод исследования позволяет отобразить пространственное распределение соответствующих поставок товаров и показать роль и значение соответствующих стран во внешнеэкономических связях Украины.

Научная новизна. Впервые проанализированы пространственные аспекты углубления торгово-экономических связей Украины в связи с участием ее вооруженных сил в миротворческих операциях.

Результаты. Раскрыта роль участия Украины в миротворческих операциях для укрепления ее международных позиций и национальной безопасности. Показан механизм объединения опыта других стран в области оборонного планирования и реформирования вооруженных сил. Определены сферы интенсификации межгосударственных связей в связи и привлечением Украины к международным миротворческим операциям.

Практическая значимость. Раскрыта роль предприятий отечественного военно-промышленного комплекса в формировании вооруженных сил указанных стран. Проведено экономико-географический анализ товарооборота между Украиной и странами, в которых Украина принимает активное участие в миротворческих операциях под эгидой ЕС, ООН, НАТО в различных частях мира.

Ключевые слова: военно-промышленный комплекс, экономическая география, национальная безопасность.

UDC: 623 78.17.05

Olkhovaia Julia Igorivna

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv,
Ukraine, e-mail: olkhovaya_julia@ukr.net

DEVELOPMENT OF TRADE AND ECONOMIC RELATIONS BETWEEN UKRAINE AND COUNTRIES THAT HAVE HOSTED PEACEKEEPING OPERATIONS

The purpose of this article is to reveal relations between Ukraine and the countries where Ukraine takes part in peacekeeping operations from the standpoint of economic geography.

Methods. Military-geographical study of peacekeeping activity is based on the application of systemic-structural and historical-genetic scientific methodological approaches. Comprehensive geographical approach allows to reveal spatial aspects of bilateral relations between Ukraine and countries in which the peacekeeping operation were conducted with participation of Ukrainian servicemen. The cartographic research method helps display the spatial distribution of the relevant supply of goods and show the role and importance of the respective countries in the international economic relations of Ukraine.

Scientific novelty. For the first time the spatial aspects of deepening trade economic relations of Ukraine are analyzed in connection with participation of Ukrainian armed forces in peacekeeping operations.

Results. The article discloses the influence of Ukrainian participation in peacekeeping operations on strengthening its international position and security, as well as the mechanism of engaging the experience of other countries in the field of defence planning and reform of the armed forces. The areas of interstate relations intensification in connection with the Ukrainian involvement into international peacekeeping operations were identified.

Practical significance. The author has disclosed the role of the domestic enterprises of the military-industrial complex in the development of the armed forces of aforementioned countries and has conducted economic-geographical analysis of trade turnover between Ukraine and countries in which Ukraine takes an active part in peacekeeping operations under the auspices of the EU, UN, and NATO in different parts of the world.

Key words: military industrial complex, economic geography, national security.

Постановка проблеми. Історія миротворчої діяльності України розпочалася на початку 90-х років XX ст., коли розпал політичних протиріч і громадських процесів став каталізатором виникнення військових протистоянь та збройних конфліктів у деяких країнах Східної Європи, Азії та Африки. Починаючи з 1992 р. понад 42 тисячі українських військовослужбовців брали участь у міжнародних миротворчих операціях з підтримання миру у різних частинах світу, в таких регіонах, як: Косово, Боснія і Герцеговина, Східна Славонія, Ангола, Македонія, Гватемала, Таджикистан, Афганістан, Хорватія, Кувейт, Сьєрра-Леоне, Придністров'я, Ірак, Ліван, Ефіопія, Еритрея, Грузія, Судан, Кот-д'Івуар, Демократична Республіка Конго, Ліберія тощо. Це сприяло утвердженню країни як важливого партнера в таких впливових міжнародних організацій як: ЄС, ООН, НАТО щодо вирішення питання з підтримання миру та безпеки не лише в Європі, а і в інших регіонах світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні питання миротворчої діяльності не були досліджені з позиції географії. Діяльність вітчизняних миротворців у контексті розвитку зовнішньоекономічних зв'язків країн, в яких вони брали участь, не була також об'єктом дослідження іноземних колег. Питання впливу миротворчої діяльності на становлення та розвиток відповідних зв'язків, на прикладі миротворчих операцій на Балканах, серед сучасних географів досліджував лише П.-Д. Реньє [3, р. 180]. Це дає нам всі підстави стверджувати про те, що це питання досліджується вперше у вітчизняній географічній науці.

Метою статті є аналіз зовнішньоекономічних зв'язків між Україною і країнами, в яких відбувались миротворчі операції за її участі із позицій економічної географії. Для їх розкриття необхідно вирішити такі *задачі*: провести економіко-географічний аналіз товарообігу між Україною та цими країнами, після завершення відповідних миротворчих операцій; розкрити роль підприємств вітчизняного військово-промислового комплексу у формуванні збройних сил вказаних країн.

Основні результати дослідження. Україна бере активну участь у миротворчих операціях під егідою ЄС, ООН, НАТО в різних частинах світу. Така участь дозволяє проводити випробування спеціальної техніки та обладнання у відповідних природних умовах. Належна організація комплектування, транспортування та всебічного забезпечення підрозділів, залучених до миротворчих операцій, сприяє ознайомленню широкого кола представників державних органів влади, ділових кіл країн, в яких несли службу українські миротворці, з відповідною вітчизняною промисловою продукцією та створенню її позитивного іміджу. Участь у миротворчих операціях дозволяє налагодити нові і відновити (в окремих країнах) старі торговельні зв'язки. Особливо значних успіхів досягнуто в сфері оборонного співробітництва та комплектування спеціальною технікою національних збройних сил низки країн, в яких перебували українські миротворчі конингенти, налагодженні тісних зв'язків у сфері підготовки

національних кадрів для оборонного сектору.

Важливе значення миротворчої діяльності у налагодженні взаємовигідної співпраці з іноземними державами. Успішне завершення таких операцій сприяє відновленню економіки відповідних країн, тому що закуповується за кордоном значна кількість техніки та устаткування, заключаються угоди щодо відновлення інфраструктури.

Країни, в яких розпочато відновлення господарства, зазвичай закуповують чимало товарів за кордоном. При цьому суттєвим чинником щодо вибору іноземних партнерів є встановлення тісних контактів із представниками бізнесу з інших країн світу. Миротворчі сили, що комплектуються представниками різних країн, під час свого перебування у більшості випадків створюють певні об'єкти інфраструктури та завозять гуманітарну допомогу, яку потім поширюють серед місцевого населення. Таким чином, встановлюються перші ділові контакти між представниками з різних країн. Також у таких країнах створюються власні збройні сили чи проводиться їх модернізація. Для цього закуповують чимало зброї за кордоном. За взірць озброєння у таких країнах часто беруть найкращі, адаптовані до місцевих природних умов, види зброї, яку використовували миротворчі підрозділи.

Українська зброя давно зарекомендувала себе на світовому ринку. Тому її закуповують різні країни світу, серед них чільне місце належить і країнам, в яких проводились миротворчі операції за участі вітчизняних збройних сил (рис. 1). Так, наприклад, Грузія регулярно закуповує в Україні значні партії різноманітної зброї. Також від часу залучення військовослужбовців Збройних Сил України до миротворчої операції у Демократичній Республіці Конго, Уряд цієї держави розпочав придбання вітчизняної зброї (див. рис. 1). У 2006 р. ним було придбано 20 бойових танків Т-55 і 20 бойових броньованих машин БМП-1 — найбільшу кількість цих видів важкого озброєння поставили за кордон у цьому році. Так само в 2010 р. ця держава закупила ще по 50 бойових танків Т-72 і Т-55 (див. рис. 1). Тому є всі підстави стверджувати, що саме українська відповідна бойова техніка становить нині основу ударних бойових з'єднань Демократичної Республіки Конго. Таким чином український військово-промисловий комплекс отримав не лише кошти за продані танки, а й має тепер проводити їх гарантійне обслуговування, що дозволяє розвивати вітчизняне виробництво важкої зброї. В основі такої діяльності було використання українськими миротворцями важкого озброєння у Демократичній Республіці Конго, що дозволило показати її переваги перед аналогічними зразками з інших країн.

Росте велика довіра представників місцевої ділової і політичної еліти цих країн до високого професіоналізму українських військових інженерів, що дозволило налагодити торгівлю товарами (табл. 1). Цьому сприяє позитивна динаміка макроекономічних показників більшості з цих країн. На жаль, не у всіх країнах, де брали участь у миротворчих операціях

вітчизняні військовослужбовці, вдалось відновити мир та спокій — основу економічного зростання та добробуту населення. Тому, окремі з них зазнають зниження індексу людського розвитку та обсягу валового внутрішнього продукту, що, безумовно, негативно впливає на можливості введення зовнішньоторговельної діяльності.

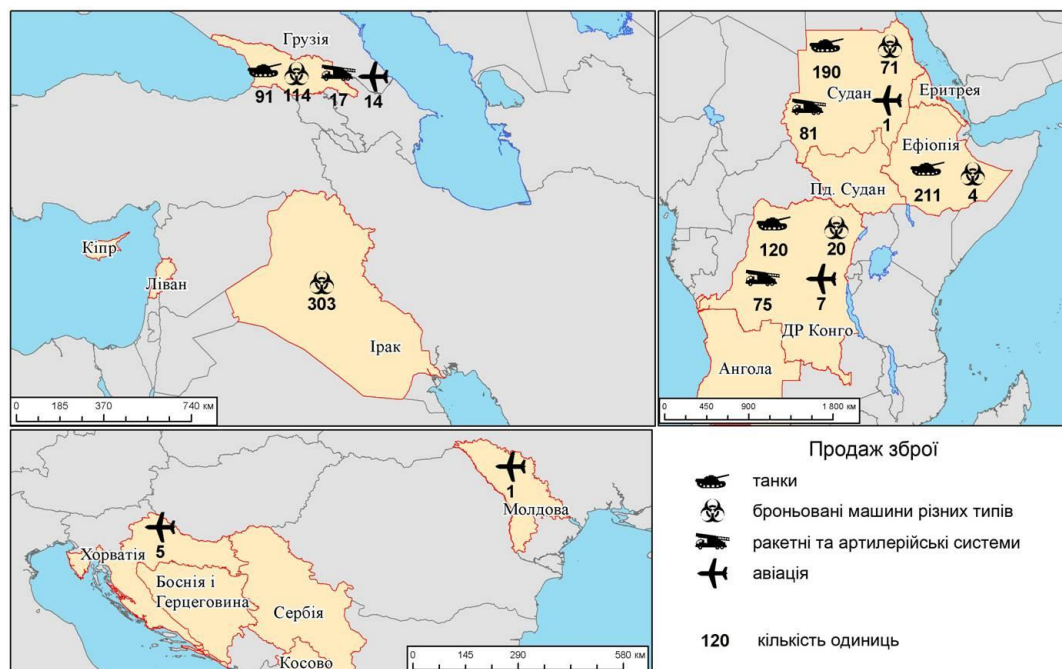

Рис. 1. Продаж зброї Україною країнам, де проводились миротворчі операції за її участі у 2004 – 2014 рр., Складено автором самостійно на підставі даних [2].

Від економічного стану держави не залежить тільки торгівля зброєю. Фактично має місце ситуація, коли найбільш бідні країни світу, в яких проводили миротворчі операції за участі України, переважно закуповують за кордоном зброю, у т.ч. українського виробництва, а не товари, необхідні для відновлення економіки та покращення добробуту власного населення (див. рис. 1). Так, Демократична Республіка Конго, одна з найбільш бідних і найвідсталіших країн світу протягом останніх років проводила закупівлю великих партій зброї в Україні, тоді як її цивільний імпорту з нашої держави був мінімальний. Це прямо вказує на труднощі, що існують у розвитку таких країн, де не до кінця вирішене питання облаштування мирного життя. Напроти, в сусідній Анголі, в якій завершилась тривала громадянська війна і відбувається процес відновлення економіки, обсяги закупівлі зброї з України є незначними (див. рис. 1), а зовнішня торгівля нарощує свої оберти (див. табл. 1). Це говорить про необхідність враховувати географічні особливості соціально-економічного розвитку кожної країни. Розгляд структури зовнішньоторговельних поставок України до країн, де проводились за її участі миротворчі операції, показує, що машинобудівна продукція вітчизняних підприємств є конкурентоспроможною на ринках цих країн. На основі поставок вітчизняної зброї були фактично повністю оновлені бойові з'єднання у багатьох країнах

світу, де до цього брали участь у миротворчих операціях українські військовослужбовці. Найбільше таких поставок, насамперед важкої техніки, було до Демократичної Республіки Конго і Грузії (див. рис. 1). Також у цих країнах відбувалась широкомасштабна модернізація існуючої спеціальної бойової техніки та устаткування на вітчизняних підприємствах військово-промислового комплексу.

Таблиця 1

Динаміка зовнішньої торгівлі товари України з країнами, в яких брали участь у складі миротворчих операцій вітчизняні військовослужбовці, млн.дол. США

Країна	Експорт				Імпорт			
	2002 р.	2005 р.	2010 р.	2014 р.	2002 р.	2005 р.	2010 р.	2014 р.
Ангола	3,8	5,2	5,6	5,1	0,0	0,0	0,3	0,0
Афганістан	5,7	7,2	14,0	10,2	0,8	0,1	0,5	1,0
Боснія і Герцеговина	22,4	15,0	14,9	10,8	0,4	3,2	7,6	29,1
Грузія	57,3	199,7	527,5	488,0	15,8	41,0	136,1	153,7
Гватемала	14,0	16,2	7,2	4,7	4,1	1,3	7,2	67,7
Демократична Республіка Конго	0,1	0,1	80,1	-	0,0	0,1	0,8	-
Еритрея	13,6	8,0		0,0	0,0	0,0	-	-
Ефіопія	17,5	39,7	65,9	133,7	0,1	0,1	1,0	1,4
Ірак	122,7	83,3	345,0	710,6	-	0,2	0,5	43,8
Кіпр	201,0	217,5	175,4	283,7	17,0	4,8	90,5	50,3
Кот-д'Івуар	13,1	12,1	44,6	17,3	35,8	40,9	135,4	84,7
Кувейт	10,0	16,6	22,7	14,7	-	0,6	0,3	1,8
Ліберія	3,2	1,4	2,8	2,6	0,6	1,4	4,3	0,9
Ліван	59,9	102,5	1033,3	272,3	0,9	2,0	4,2	1,4
Македонія	19,8	35,9	96,0	40,5	0,5	2,6	26,3	21,3
Молдова	302,1	679,1	713,5	743,6	56,2	84,2	73,6	61,9
Південний Судан	-	-	-	2,5	-	-	-	0,0
Сербія	75,4	250,8	199,0	111,7	27,7	53,1	75,9	140,7
Судан	13,9	51,3	96,5	77,7	0,2	0,1	0,2	0,3
Сьєрра-Леоне	1,7	2,9	0,9	3,5	0,0	0,5	0,0	0,3
Таджикистан	43,0	46,9	74,7	46,7	2,9	5,3	3,5	3,2
Хорватія	7,8	60,6	33,4	39,2	11,4	19,4	50,2	47,8

Складено автором за [1].

Вітчизняна продукція знайшла своє місце на їх ринку. Це важливо, адже реалізація на експорт продукції машинобудування дозволяє не лише зберегти відповідні його галузі, а й покращувати якість та вдосконалювати виробництво, що сприяє розвитку цієї галузі, яка працює на оборону держави (див. рис. 1). Для України конче необхідно знайти та утвердитись на цих нових ринках експорту. Специфічні умови виробництва машинобудівної продукції військово-промислового комплексу в країнах, що знаходяться в екваторіальних і тропічних кліматичних умовах, вимагають насамперед привернути особливу увагу до виконання виробів, які могли б справно і тривалий термін працювати у таких важких кліматичних умовах. Тому, виготовлення вітчизняними машинобудівними підприємствами продукції для цих країн дозволяє покращувати її якість та розвивати виробництво шляхом удосконалення власної продукції.

Слід зазначити, що країни, в яких у рамках миротворчих операцій брали участь українські військовослужбовці, переважно постачають до України традиційні товари свого виробництва, що здавна відомі на вітчизняному ринку. Більшість цих країн лише відновлює свою економіку, тому говорити про великі обсяги зовнішньоторговельних відносин не

доводиться. Вони володіють окремими видами стратегічної сировини, що дозволяє в умовах миру та спокою у цих країнах швидко відновлювати зруйноване під час воєн господарство. Зокрема чітко видно, що процес нормалізації політичного становища в Афганістані дозволив більше, ніж удвічі збільшити обсяги поставок українських товарів до цієї країни. Тоді як у Ліберії, де так і не вщухла громадянська війна, він навпаки має стабільну тенденцію до скорочення (див. табл. 1).

Висновки. Зі здобуттям незалежності Україна здійснила вагомий внесок у справу зміцнення миру і стабільності в європейському регіоні та у світі в цілому. На сьогодні Україна, як одна з держав-засновниць ООН та відповідальний член міжнародного співтовариства, продовжує відігравати активну роль у миротворчих місіях, здійснюючи, разом з іншими країнами, вагомий внесок у зміцнення миру та стабільності, розв'язання збройних конфліктів і недопущення виникнення нових осередків напруження. Такий підхід до участі нашої держави у безпекових процесах сприяє зміцненню її міжнародних позицій та національної безпеки, а також виникненню нових можливостей поглиблення економічної співпраці з відповідними державами. Участь у миротворчих операціях дає можливість ознайомитися з досвідом інших країн у галузі оборонного планування та реформування збройних сил, активізувати торговельні контакти із представниками цих країн, особливо значний розвиток має місце у торгівлі зброєю та її модернізацією на вітчизняних підприємствах військово-промислового комплексу тощо. Фактично за рахунок української зброї укомплектовано ударні з'єднання Збройних Сил Демократичної Республіки Конго, проведено модернізацію відповідних частин в Анголі, Грузії, Іраку, Македонії, Судані. Це дозволило налагодити тісну співпрацю між військовими відомствами України та цих країн, забезпечити роботою та стабільними замовленнями на обслуговування та ремонт відповідної техніки вітчизняний військово-промисловий комплекс. Найбільший обсяг робіт виконували відповідні підприємства Києва і Харкова.

Список використаних джерел:

1. Зовнішньоекономічна діяльність [Електронний ресурс]. — Режим доступу: ukrstat.gov.ua
2. Обсяги міжнародних передач озброєнь України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.dsecu.gov.ua/control/uk/publish/article;jsessionid=2A9AECCEEB338E46E787F9D49A569451?art_id=41874&cat_id=41873
3. Régnier P.-D. Dictionnaire de géographie militaire / Paul-David Régnier. — Paris : CNRS, 2008. — 264 p.

Список использованных источников:

1. Внешнеэкономическая деятельность [Электронный ресурс]. - Режим доступа: ukrstat.gov.ua
2. Объемы международных передач вооружений Украины [Электронный ресурс]. - Режим доступа: http://www.dsecu.gov.ua/control/uk/publish/article;jsessionid=2A9AECCEEB338E46E787F9D49A569451?art_id=41874&cat_id=41873
3. Régnier P.-D. Dictionnaire de géographie militaire / Paul-David Régnier. - Paris: CNRS, 2008. - 264 p.

References:

1. Foreign trade [electronic resource]. - Access mode: ukrstat.gov.ua
2. The volume of international transfers of arms Ukraine [electronic resource]. - Access mode: http://www.dsecu.gov.ua/control/uk/publish/article;jsessionid=2A9AECCEEB338E46E787F9D49A569451?art_id=41874&cat_id=41873
3. Régnier P.-D. Dictionnaire de géographie militaire / Paul-David Régnier. - Paris: CNRS, 2008. - 264 p.